

«Eulàlia Ferrer, editora y librerera», de Marta Ortega

Ortega Balanza, Marta. *Eulàlia Ferrer, editora y librerera: una mujer al frente de la Casa Brusi y el Diario de Barcelona*. Barcelona: Edicions de la UB, 2021. 404 p. (Género(s); 3). ISBN 978-84-9168-654-5. 25 €.

Resum

Eulàlia Ferrer i Montserrat (Barcelona, 1780-1841), vídua de l'impressor, editor i llibreter Antoni Brusi i Mirabent (Barcelona, 1779-1821) es posà al capdavant del negoci familiar arran de la mort del seu marit causada per l'epidèmia de febre groga de 1821 als 41 anys i amb cinc fills menors d'edat. Antoni Brusi, de posicionament conservador, produïa obres oficials, religioses, literàries i de caràcter pràctic, principalment. Fou nomenat impressor reial i és conegut per haver aconseguit el privilegi per imprimir el *Diario de Barcelona*. Fou hàbil en el negoci i, entre altres, signà un contracte a París amb Godefroy Engelmann per disposar dels drets de produir litografia durant deu anys. Eulàlia Ferrer, també de línia conservadora i religiosa, destacà en el sector de la impremta en un context patriarcal i totalment advers al desenvolupament d'una dona en l'àmbit professional. L'escenari social i legislatiu de l'Espanya de principis del segle XIX reservava a les dones un paper secundari en la vida pública. Jurídicament, se'ls atorgava unes capacitats menors, i la seva educació s'enfocava principalment a l'àmbit domèstic i al matrimoni.

La doctora Marta Ortega Balanza explora el temperament i la labor duta a terme per Eulàlia Ferrer, vídua de Brusi, tasca fins ara invisibilitzada i que aflora poderosament a través del seu llibre. L'obra és fruit de la seva tesi doctoral defensada l'any 2018 a la Facultat de Dret de la Universitat Pompeu Fabra i dirigida pels doctors Josep Capdeferro i Pedro Rueda. La recerca, basada en una lectura extraordinària i minuciosa de les fonts, dona una visió innovadora al relat tradicionalment acceptat sobre la funció subsidiària de les dones del passat en l'àmbit públic i aporta nova llum a futures línies d'investigació amb perspectiva de gènere. Aquest llibre està tenint un ressò remarcable fins i tot més enllà dels àmbits acadèmics. No sorprèn, ja que presenta una de les empreses més grans de Barcelona dirigides per una dona durant dues dècades de la primera part del segle XIX.

L'estructura de l'obra es basa en quatre grans blocs, més els annexos i els preliminars. El primer bloc tracta sobre els fonaments jurídics de l'època des del punt de vista de la capacitat d'obrar de les dones. El segon analitza el món del

llibre i de la impremta. El tercer, part nuclear del llibre, se centra en la tasca d'Eulàlia Ferrer i el seu paper al capdavant del negoci. El quart i darrer, relata la seva successió i les disposicions testamentàries.

Es tracta d'una monografia de caràcter acadèmic, però d'interès per a qualsevol persona interessada en la matèria, redactada de forma entenedora i amena. El format de l'edició és pràctic i de fàcil lectura, tot i que la qualitat de les imatges podria ser superior. Té un pes de 700 grams i, per ara, no existeix l'edició en format electrònic.

Sobre el contingut

Després dels preliminars (prefaci, introducció, abreviatures) el contingut del cos de l'obra s'estructura en les següents parts:

«Parte I. Tiempos difíciles», p. 19-111. S'introdueix el lector als orígens de la família Ferrer i s'analitza amb profunditat el context social, educatiu i jurídic de l'època. Un sistema que posiciona la dona en desigualtat respecte de l'home i li reserva un espai en la comunitat vinculat al matrimoni i la família. Només a través d'algunes escales de la normativa pot exercir papers més rellevants en els entorns laborals i mercantils. Aquest apartat fa una anàlisi molt detallada del període històric i s'il·lustra amb nombrosos exemples i referències.

«Parte II. Las profesionales del libro», p. 113-171. S'examina la legislació vinculada a la impremta durant els segles XVII-XIX, especialment la censura. També s'estudien les diferents professions del llibre (impressor, editor, llibreter), els gremis i la seva regulació, l'endogàmia professional, els casos en què les dones podien regentar els negocis i les condicions implícites de subordinació. La situació de viudetat suposava per a la dona continuar mantenint el negoci fins que es tornés a casar o un fill assolís l'edat i condicions per fer-se càrrec de l'empresa. Les vídues podien ser titulars de drets i assumir obligacions, de forma que la viudetat representava, en certa manera, una oportunitat d'independència. Aquest apartat recull nombrosos exemples de dones que van desenvolupar diferents tasques en imprentes i llibreries, això sí, sempre mantenint el cognom del titular, que solia ser el pare o l'espòs.

«Parte III. Eulàlia Ferrer i Montserrat, viuda de Brusi: talento y espíritu», p. 173-263. Aquest apartat se centra en la figura d'Eulàlia Ferrer i la seva trajectòria empresarial. D'Eulàlia no es conserven escrits com ara diaris o memòries. El relat es fonamenta en un treball molt acurat de recerca i anàlisi de documentació principalment de caràcter jurídic, administratiu o escrits de descendents o d'altri. A partir d'una mirada innovadora i precisa d'aquestes fonts, s'han pogut traçar els seus actes com a propietària i directora de la impremta més gran de Barcelona durant la primera meitat del segle XIX. Eulàlia fou un puntal indiscutible del negoci. En vida del seu marit actuà com a apoderada durant les seves absències de la ciutat en temps de la invasió napoleònica i, a partir del seu estat de viudetat, lluità per mantenir i engrandir l'empresa. Així ho evidencien els nombrosos plets i enfrontaments amb el seu col·legi professional amb figures com ara Josep Rubió i Lluch, Josep Torner, Gaspar i Roca o Antonio Bergnes de las Casas, de posicions ideològiques contraposades, a més dels interessos propis de cada negoci. Les sentències gairebé sempre van ser favorables a Eulàlia i així esdevingué una persona detestada pels seus adversaris, fet que, d'altra banda, remarca la seva personalitat i capacitat. La documentació revela audàcia i empenedoria en els objectius de renovar i ampliar els privilegis, especialment

del *Diario de Barcelona*, els intents de mantenir el monopoli de la litografia, l'estratègia de conservar els clients, la visió d'ampliar i diversificar negocis com ara l'exportació i la importació de béns o la inversió patrimonial (compra de finques, lloguers, censals, aigües o préstecs). Els lectors poden seguir el desenvolupament de l'empresa i el seu entorn a través de les actuacions decidides d'Eulàlia Ferrer.

«Parte IV. El momento irremediable: muerte y sucesión de Eulàlia Ferrer», p. 265-283. Aquest apartat tracta sobre el traspàs del negoci al seu fill, Antoni Brusi i Ferrer, un patrimoni reeixit gràcies a l'encertada gestió de la seva mare. Eulàlia, vídua als quaranta-un anys, amb cinc fills menors d'edat i en un context històric complex, encarà la situació amb valentia i dirigí l'empresa entre 1821 i 1838, data en què el segon dels fills barons n'assumí la direcció, ja que l'hereu fou un infant malaltís que morí als 18 anys. La filla gran, Eulàlia, contragué matrimoni amb Pau Soler, mestre llibreter al servei de la casa des de 1821 i persona de confiança d'Eulàlia Ferrer. Antoni Brusi, que només tenia sis anys quan morí el seu pare, gaudí del privilegi de poder viatjar i formar-se a l'estranger, gràcies a l'impuls de la seva mare. Ostentà nombrosos càrrecs públics i fou l'introduïdor de la renovació de la maquinària dels tallers en incorporar-se a l'empresa. Va formalitzar matrimoni el 1846 amb Maria Josepa Mataró Larumbe, filla d'uns indians de Lloret, i continuà progressant amb el negoci familiar. El 1875, Alfons XII li atorgà el títol de Marquès de Casa Brusi.

Eulàlia morí el 1841, deixant un gran llegat, i mantenint sempre el cognom del seu marit, Eulàlia Ferrer de Brusi, sense més atributs i sense més transcendència.

El llibre es clou amb diferents annexos que contenen reproducció de nombrosos documents, una cronologia de fets històrics i una bibliografia amb gairebé quatre-centes referències.

Una monografia molt recomanable. L'autora captiva els lectors i els endinsa en el món de la impremta i l'edició de la primera part del segle XIX des de la perspectiva d'una dona, Eulàlia Ferrer.

Monografies sobre dones impressores

En l'àmbit de la impremta i la llibreria hi ha documentades nombroses dones (es pot consultar una guia elaborada per la Biblioteca Nacional d'Espanya <http://www.bne.es/es/LaBNE/Publicaciones/GuiasRecursos/guia-mujeres-impresoras.html?filtro=GuiasRecursos&colector=/es/LaBNE/Publicaciones/colector.html>) que assumeixen el negoci familiar a la mort del seu pare o marit, però poques compten amb una monografia exhaustiva i realitzada amb profunditat.

El CCUC (Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya) recupera poques monografies específiques sobre dones impressores. El 2012, Rosa Maria Gregori, doctora en Geografia i Història per la Universitat de València, publicava una extensa monografia sobre la impressora valenciana del segle XVI Jerònima Galés, dona i vídua de Joan Mey i Pedro de Huete intitulada *La impressora Jerònima Galés i els Mey (València, segle XVI)*. En l'àmbit de les obres de referència generals, el 2018, Sandra Establés Susán publicava *Diccionario de mujeres impresoras y librerías de España e Iberoamérica entre los siglos XV y XVIII*.^[1] Existeixen articles, treballs i exposicions que analitzen el paper de la dona en el món de la impremta i l'edició, però de monografies específiques i

extenses en l'àmbit de Catalunya com la que presenta la doctora Marta Ortega no se'n recuperen altres exemples. En aquest sentit, cal felicitar l'autora per la seva investigació sobre el paper de la dona d'una de les empreses més destacades de Barcelona de la primera part del segle XIX, en el món de la impremta, l'edició i el periodisme.

L'autora

Marta Ortega Balanza (Barcelona, 1969) és llicenciada en Dret i Història per la Universitat de Barcelona, doctora en Dret per la Universitat Pompeu Fabra, màster en Estudis Orientals per la Universitat Pompeu Fabra, investigadora de Tàcita Muta: Grup d'Estudis de Dones i Gènere a l'Antiguitat de la Universitat de Barcelona. Actualment és delegada del rector adjunta a la direcció de la Unitat d'Igualtat de la Universitat de Barcelona. És autora de diverses publicacions d'investigació i recerca amb perspectiva de gènere de diversos períodes històrics, entre altres. Més informació: <http://www.ub.edu/tacitamuta/qui-som/>

Núria Altarriba

Directora de la Unitat Bibliogràfica de la [Biblioteca de Catalunya](#)

[1] Obra que va ser [ressenyada](#) en aquest blog. (N. de la R.)